

Kazimiera Jaworska

Władza komunistyczna wobec obchodów milenium chrztu Polski w archidiecezji wrocławskiej

---

Wrocławski Przegląd Teologiczny 25/1, 49-60

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KAZIMIERA JAWORSKA

WŁADZA KOMUNISTYCZNA WOBEC OBCHODÓW MILENIUM CHRZTU POLSKI W ARCHIDIECEZJI WROCŁAWSKIEJ

Rok 1966 wpisał się w pamięci niemal wszystkich mieszkańców Dolnego Śląska przede wszystkim jako czas tzw. konfrontacji milenijnej. W tym roku Kościół katolicki uroczysto obchodził jubileusz milenium chrztu Polski, natomiast władze partyjno-państwowe organizowały uroczystości, których celem było upamiętnienie tysiąclecia Państwa Polskiego. Obchody ostatniego jubileuszu były swojego rodzaju reakcją na szeroko zakrojone przygotowania polskiego Kościoła katolickiego do świętowania tysięcznej rocznicy przyjęcia chrztu przez Mieszka I. Fakt ten, który miał miejsce w 966 r., zapoczątkował rozwój organizacji kościelnej na ziemiach polskich, a także zdecydował o zupełnie nowym usytuowaniu państwa na ówczesnej europejskiej arenie międzynarodowej. Władze partyjno-państwowe uznały chęć upamiętnienia tego wydarzenia przez Kościół za działanie, którego celem było godzenie w założenia ideologiczne powojennej Polski, a więc przeciwdziałanie laicyzowaniu społeczeństwa, ze szczególnym uwzględnieniem młodego pokolenia. Przysłowiową solą w oku władz partyjno-państwowych stał się program duszpasterski realizowany przez Kościół, który prymas Stefan Wyszyński opracował w czasie, kiedy był więziony przez komunistów. Celem programu określanego mianem „Wielka Nowenna” było właśnie przygotowanie narodu polskiego na jubileusz milenium chrztu Polski w 1966 r.¹

Znaczący wpływ na przebieg kościelnych uroczystości milenijnych na Dolnym Śląsku miał szeroki kontekst „Orędzia biskupów polskich do biskupów niemieckich”, którego głównym autorem był rządcą Kościoła wrocławskiego abp Bolesław Kominek. Ponadto w granicach administracji apostolskiej Dolne-

---

¹ K. JAWORSKA, *Relacje między państwem a Kościołem w (archi)diecezji wrocławskiej w latach 1956–1974*, Legnica 2009, s. 379–381.

go Śląska znajdowała się Trzebnica – miejsce pochówku św. Jadwigi, uznawanej już wówczas za patronkę pojednania polsko-niemieckiego.

Ze względu zarówno na skalę, jak i zasięg planowanych uroczystości wrocławskie władze partyjne gotowe były podjąć działania konfrontacyjne, zdecydowanie utrudniające organizowanie uroczystości kościelnych. W wydanych przez Wydział Propagandy KW PZPR we Wrocławiu 1 marca 1966 r. „Kierunkach pracy ideologicznej w roku obchodów 1000-lecia Państwa Polskiego” wyraźnie mówi się o konieczności zrealizowania założeń dotyczących obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego jako konkurencyjnych wobec uroczystości kościelnych 1000. rocznicy chrztu Polski. Niepokój wrocławskich aktywistów partyjnych wywoływały nie tylko zasięg i skala uroczystości kościelnych, ale przede wszystkim ich skutek: zniweczenie dotychczasowych efektów działań władz państwowych w zakresie laicyzowania społeczeństwa dolnośląskiego. Aby do tego nie dopuścić, wrocławscy działacze partyjni postanowili wyeksponować w pracy ideologicznej nowe spojrzenie na religię oraz ukazywać duchowieństwo jako wrogów politycznych, także poprzez nawiązywanie do orędzia oraz stanowiska społeczeństwa wobec jego treści. Wczytując się w ten dokument, można odnieść wrażenie, iż partia uznała „Orędzie biskupów polskich do biskupów niemieckich” za doskonałe narzędzie, które można wykorzystać do „ostatecznej rozprawy” z Kościołem katolickim². Tak więc władze partyjne Dolnego Śląska za kluczowe zadanie obchodów jubileuszu Tysiąclecia Państwa uznały dyskredytowanie instytucji Kościoła. Do realizowania programu tych obchodów zaangażowane zostały organizacje polityczne i społeczne, rady narodowe, związki zawodowe, instytucje kulturalne, oświatowe, zespoły artystyczne i wydawnictwa. Przygotowanie i przebieg uroczystości zarówno kościelnych, jak i państwowych były monitorowane przez resort bezpieczeństwa³.

1. Peregrynacja kopii obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej

W archidiecezji wrocławskiej przygotowania do uroczystości milenijnych były realizowane już od 1957 r. zgodnie z instrukcją Episkopatu Polski „Wielki Jubileusz Tysiąclecia Chrztu Polski 1966 r.”⁴. Uwzględniały one powojenną specyfikę Dolnego Śląska. Wpisywały się w katalog zabiegów podejmowanych przez Kościół polski w okresie powojennym, których celem było stworzenie na Ziemiach Zachodnich i Północnych stabilnych struktur administracji kościelnej

² APW, KW PZPR, sygn. 74/VII/110, *Kierunki pracy ideologicznej w roku obchodów 1000-lecia Państwa Polskiego*, k. 34–46.

³ A. SZYMANOWSKI, *Polityka władz komunistycznych Polski wobec Kościoła rzymsko-katolickiego na Dolnym Śląsku (1957–1966)*, Wrocław 2011, s. 110–112.

⁴ Zob. AAW [Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu], sygn. IA28a, *Akta Nawiedzenia Obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej*.

oraz integrowanie przybyłej tam ludności⁵. Kapitalną rolę w tym zakresie na obszarze archidiecezji wrocławskiej odegrała peregrynacja kopii obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej od 10 lutego 1963 r. do 25 października 1964 r.⁶ W tym czasie kopia obrazu odwiedziła 525 kościołów parafialnych, 82 kościoły filialne i 14 kościołów zakonnych⁷.

Wydarzenie to bez wątpienia było momentem zwrotnym w dziejach dolnośląskiego społeczeństwa⁸. Doskonale skonstatował je abp B. Kominek w kazaniu wygłoszonym na zakończenie peregrynacji w archidiecezji wrocławskiej w dniu 25 października 1964 r. w kościele Najświętszej Maryi Panny na Piasku: „Obraz Królowej Polski pomógł w konsolidacji i scalaniu polskiego społeczeństwa oraz połączył Ziemię Zachodnie z całą Polską. Tam gdzie on przeszedł, czczony milionami Komunii św. wiernego ludu, ziemia nie może być mniej polska niż Jasna Góra, Warszawa, Gniezno lub Kraków”⁹.

Zdaniem kanclerza ks. inf. Wacława Szetelnickiego peregrynacja kopii obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej była akcją duszpasterską o największym zasięgu. Jej rezultaty religijne, moralne, społeczne i narodowe przeszły najśmielsze oczekiwania. Przebieg całego przedsięwzięcia wzbudzał wielkie uznanie dla poszczególnych parafii także ze względu na skromne możliwości techniczne oraz ówczesne uwarunkowania polityczne¹⁰.

Peregrynacja obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej po Polsce od samego początku poważnie niepokoiła władze partyjno-państwowe. Mimo prób trywializowania tego wydarzenia obawiano się, że masowe uczestnictwo Polaków w uroczystościach kościelnych zahamuje konsekwentnie realizowany proces programowej laicyzacji. Mając powyższe na względzie, Wydział Administracyjny KC PZPR opracował pakiet zaleceń dla władz państwowych poszczególnych szczebli, których respektowanie mogło wpływać na ograniczenie zasięgu uroczystości związanych z peregrynacją. Także dolnośląskie ogniwa władzy państwowej zostały zmobilizowane do podjęcia działań mających na celu zakłócenie tych uroczystości i starały się z nich całkiem skutecznie wywiązywać. Funkcjonariusze Służby Bezpieczeństwa z wielkim zaangażowaniem monitorowali zarówno ich przebieg, jak i poprzedzające je przygotowania. Zostało odno-

⁵ S.A. BOGACZEWICZ, K. STRÓŻYNA, *Dolny Śląsk i Opolszczyzna*, [w:] *Milenium czy Tysiąclecie*, red. B. NOSZCZAK, Warszawa 2006, s. 91.

⁶ Szerzej: J. DROZD, *Obchody Tysiąclecia Chrztu Polski w 1966 roku w archidiecezji wrocławskiej*, [w:] *Millennium polskie. Walka o rząd dusz*, red. C. WILANOWSKI, Warszawa 2002, s. 9–19.

⁷ S. KOWALSKI, *Przejawy czci Matki Boskiej Częstochowskiej w okresie Wielkiej Nowenny (1957–1966) wśród wiernych archidiecezji wrocławskiej na przykładzie wybranych parafii*, „Perspectiva” 15 (2016), nr 1 (28), s. 102.

⁸ S.A. BOGACZEWICZ, K. STRÓŻYNA, dz. cyt., s. 92.

⁹ Cyt. za: W. SZETELNICKI, *Nawiedzenie Obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej w Archidiecezji Wrocławskiej*, Roma 1971, s. 272.

¹⁰ Tamże, s. 284.

towanych wiele przykładów szykan wobec organizatorów peregrynacji, spośród zarówno duchownych, jak i świeckich, do których dochodziło we wszystkich parafiach. Jednak ich skala w porównaniu z konfrontacją milenijną w 1966 r. wydaje się niewielka¹¹.

2. Przygotowania do uroczystości kościelnych

Inauguracja obchodów tysięcznej rocznicy chrztu Polski w archidiecezji wrocławskiej nastąpiła 9 kwietnia 1966 r. W tym dniu w katedrze wrocławskiej rozpoczął się „Tydzień Tysiąclecia”. Równoległe z odbywającymi się w Gnieźnie centralnymi uroczystościami, w dniu 14 kwietnia w dolnośląskich kościołach odbyły się nabożeństwa milenijne zwane „*Te Deum* Narodu”¹². Ponadto w ramach archidiecezjalnych obchodów jubileuszowych w roku 1966 odbyły się następujące uroczystości: czterechsetlecie Arcybiskupiego Seminarium Duchownego we Wrocławiu (24 kwietnia), intronizacja obrazu Matki Boskiej w Świdnicy (1–8 maja), koronacja figurki Matki Boskiej w sanktuarium w Bardzie Śląskim (2–3 lipca) oraz centralne obchody Tysiąclecia Chrztu Polski w archidiecezji wrocławskiej w kościołach Wrocławia i bazylice w Trzebnicy (9–16 października)¹³.

Wspomniane uroczystości były bardzo starannie przygotowane pod względem duszpasterskim. Dla wiernych, którzy wzięli w nich udział, stanowiły niezapomniane przeżycie religijne. Były one również wielkim wyzwaniem organizacyjnym, w które mocno zaangażowały się osoby świeckie.

To wielkie kościelne świętowanie odbywało się pod czujnym okiem funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa, którzy również z wielką gorliwością przygotowali się do nich.

Wiosną 1966 r. we Wrocławiu został powołany wojewódzki sztab do kierowania akcją inwigilacji uroczystości organizowanych na Dolnym Śląsku. Dnia 9 kwietnia 1966 r. komendant MO we Wrocławiu płk Mieczysław Stanisławski postanowił, iż połączone sztaby wojewódzkie MO i SB będą koordynowały całość działań operacyjno-profilaktycznych oraz kontrolowały wszystkie uroczystości organizowane na terenie województwa wrocławskiego. To przedsięwzięcie było realizowane pod kryptonimem „Narcyz”. Utworzono wówczas zespoły odpowiedzialne za organizację rozpoznania operacyjnego i zapewnienie należytego dopływu informacji oraz organizację działań profilaktyczno-porządkowych i bezpośrednią kontrolę organizowanych imprez¹⁴. Analogiczne zespoły zostały utwo-

¹¹ K. JAWORSKA, dz. cyt., s. 384.

¹² S.A. BOGACZEWICZ, K. STRÓŻYNA, dz. cyt., s. 93.

¹³ K. JAWORSKA, dz. cyt., s. 389.

¹⁴ M. STOJKO, *Przygotowania Służby Bezpieczeństwa do obchodów milenijnych na Dolnym Śląsku*, [w:] *Represje wobec Kościoła katolickiego na Dolnym Śląsku i Opolszczyźnie 1945–1989. Studia i materiały*, red. S. BOGACZEWICZ, S. KRZYŻANOWSKA, Wrocław 2004, s. 156–157.

rzony również na szczeblu powiatowym. W stan najwyższej gotowości została postawiona cała sieć agenturalna, zobowiązana do informowania o nastrojach panujących w zakładach pracy, szkołach oraz na wyższych uczelniach. Zadaniem agentury było zwrócenie uwagi, czy były łamane przepisy w zakresie dyscypliny pracy w okresie uroczystości milenijnych, a także czy w tym czasie np. nie wykorzystano transportu zakładowego do dowożenia wiernych na uroczystości kościelne, czy nie wypożyczono sprzętu nagłaśniającego. Szczególną obserwacją zostało objęte środowisko młodzieżowe oraz legalnie działające organizacje katolickie (Klub Inteligencji Katolickiej, Chrześcijańskie Stowarzyszenie Społeczne, PAX) pod kątem ich zaangażowania w przygotowanie kościelnych uroczystości jubileuszowych, a także osoby i grupy – przede wszystkim z grona inteligencji twórczej – które wcześniej były podejrzewane o negatywne nastawienie do partii i państwa. Szczególną kontrolę operacyjną zaplanowano wobec osób utrzymujących kontakty z Radiem Wolna Europa, czasopismem „Kultura” lub też posiadających inne możliwości przekazania informacji za granicę¹⁵.

W tym czasie agentura podejmowała również wiele działań zmierzających do ograniczenia potencjalnej liczby uczestników uroczystości kościelnych. W tym celu rozpowszechniano informacje zniechęcające do wyjazdów na uroczystości diecezjalne czy też ogólnopolskie. Mówiono o „tłoku w pociągach” i „niewygodach podróży”. Zadaniem tajnych współpracowników rekrutujących się z kręgów kościelnych było przekazywanie zainteresowanym informacji, że „modlitwa jest wszędzie miła Bogu”, „najlepiej czcić Boga u siebie w parafii”, „przy masowych imprezach nie można nic zobaczyć, ani się dobrze pomodlić”, a pieniądze przeznaczone na pielgrzymkę lepiej przekazać na remont miejscowego kościoła, co będzie trwałym wkładem w obchody jubileuszu milenium chrztu Polski.

W katalogu działań funkcjonariuszy znalazły się także zaostrzone kontrole na drogach prowadzących do miejsc, w których miały się odbyć uroczystości, oraz kontrola bazy noclegowej wykorzystywanej przez duchowieństwo¹⁶.

3. Model działania aparatu bezpieczeństwa na przykładzie uroczystości jubileuszowych w Bardzie Śląskim

Do każdej z zaplanowanych uroczystości kościelnych funkcjonariusze Służby Bezpieczeństwa przygotowali się niemal perfekcyjnie, a sposób ich działania doskonale oddają m.in. materiały ukazujące „zabezpieczenie” uroczystości kościelnych w Bardzie Śląskim. Otóż w stosownym czasie poprzez agenturę zapoznali się ze szczegółowymi planami strony kościelnej co do uroczystości oraz z działalnością bardzkich wspólnot zakonnych. Zadbali także o to, aby w początkach lipca w tym regionie nie odbywały się kolonie letnie bądź obozy

¹⁵ AIPN Wr., sygn. 053/600, t. 2, *Ramowy plan; Plan zabezpieczenia imprez organizowanych przez kler w związku z Milenium*, s. 19–26.

¹⁶ M. STOJKO, dz. cyt., s. 157–158.

wakacyjne dla dzieci i młodzieży. Przygotowano również zaplecze techniczne w postaci dobrej jakości sprzętu nagrywającego, aparaty fotograficzne, a także radiostację umożliwiającą porozumiewanie się z Komendą Wojewódzką Milicji Obywatelskiej we Wrocławiu. Sprzęt ten był obsługiwany przez piętnastu funkcjonariuszy. Jeden z funkcjonariuszy został umieszczony w miejscowej placówce zdrowia, aby w razie potrzeby mógł dojechać karetką pogotowia w środek tłumu. W tłumie pielgrzymów znalazło się sześćdziesięciu pracowników KW MO we Wrocławiu, a zadaniem kolejnych dziesięciu była pilna obserwacja duchowieństwa, ze szczególnym uwzględnieniem biskupów. Trzyosobowa grupa sprawozdawczo-informacyjna na bieżąco informowała o przebiegu uroczystości KW MO, Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej oraz Ministerstwo Spraw Wewnętrznych¹⁷.

Uroczystości w Bardzie Śląskim zgromadziły ok. 150 tysięcy wiernych, głównie z archidiecezji wrocławskiej i diecezji opolskiej. Przybyli także Czesi, Słowacy i Niemcy. W trakcie uroczystości nastąpiła koronacja figury Matki Boskiej w Bardzie Śląskim, a w wygłoszonych kazaniach biskupi nawiązywali do dziejów chrześcijaństwa na Dolnym Śląsku oraz obchodzonego jubileuszu chrztu Polski¹⁸. Choć uroczystości przebiegły bez zakłóceń, władzom udało się znaleźć odpowiedni pretekst i skierować siedem wniosków o ukaranie organizatorów przez kolegium karno-administracyjne. Na przykład ks. rektor Zgromadzenia Redemptorystów, Józef Krok, został ukarany grzywną w wysokości 1000 zł plus 50 zł kosztów za wywieszenie flag biało-żółtych oraz grzywną 3500 zł plus 50 zł za budowę podium koronacyjnego bez zezwolenia, ale został uniewinniony za używanie mikrofonów. Natomiast ks. Celestyn Rubaszewski, administrator parafii Budzów, został ukarany za zorganizowanie pielgrzymki parafian grzywną 800 zł plus 50 zł¹⁹.

Sposób realizowania zadań przez aparat bezpieczeństwa podczas lipcowych uroczystości kościelnych w Bardzie Śląskim nie wzbudzał zastrzeżeń władz zwierzchnich. Podobny model postępowania zastosowano w związku z przygotowaniem do październikowych obchodów jubileuszowych w świątyniach wrocławskich oraz trzebnickiej bazylice²⁰. W miesiącach poprzedzających te uroczystości nastąpiła wielka mobilizacja agentury. Odnotowano nawet, że w okresie bezpośrednio poprzedzającym główne uroczystości październikowe odbyło się

¹⁷ AIPN Wr., sygn. 053/600, t. 2, *Plan operacyjnego zabezpieczenia uroczystości kościelnych związanych z koronacją MB, organizowanych przez kler katolicki w Bardo Śl.; Uzupelnienie Wydz. IV KWMO do planu zabezpieczenia uroczystości kościelnych w Bardo Śl. w dniach 2–3.07.1966 r.*, s. 119–124.

¹⁸ *Ukoronowanie Matki Boskiej Bardzkiej w dniach 2 i 3 lipca 1966 r.*, „Wrocławskie Wiadomości Kościelne” 21 (1966), nr 8, s. 187–195.

¹⁹ K. JAWORSKA, dz. cyt., s. 392.

²⁰ AIPN Wr., sygn. 053/1386, *Materiały operacyjne dot. działań rozpoznawczych Wydz. II w związku z uroczystościami kościelnymi „Millenium” w październiku 1966 r.*, k. 42.

1050 spotkań z siecią agenturalną²¹, a w porozumieniu z Wydziałem IV KW MO w Katowicach próbowano ustalić, czy kuria wrocławska nie zamierza sprować na uroczystości milenijne obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej z Jasnej Góry²². Standardowym działaniem było nagrywanie przebiegu uroczystości oraz wykonywanie fotografii, co w przyszłości ułatwiało identyfikację uczestników nabożeństw. Podobnie jak w Bardzie Śląskim, planowano wykorzystanie karetki pogotowia jako narzędzia umożliwiającego wyeliminowanie „zachowujących się prowokacyjnie uczestników zgromadzenia”²³. W tym miejscu warto wspomnieć, iż o takiej możliwości wykorzystania karetki pogotowia wiedzieli również hierarchowie katolicy. Świadczy o tym chociażby epizod, który miał miejsce w czasie kazania wygłaszanego przez prymasa Wyszyńskiego podczas uroczystości we Wrocławiu. Kiedy na plac Katedralny wjechała karetka pogotowia wezwana do chorego mieszkającego na placu Katedralnym, przerwał on kazanie i wypowiedział następujące słowa: „Bardzo proszę dzieci, abyście były wyrozumiałe dla naszego brata, który tutaj prawdopodobnie musi wypełnić jakiś obowiązek. Proszę więc zachować spokój i pozwolić temu naszemu bratu spokojnie przejechać. Ufamy, że nam tutaj nikt nie zakłóci naszej spokojnej modlitwy, a my pomożemy spełnić jego obowiązek. Prosimy cię bracie, przejeżdżaj spokojnie”²⁴.

Należy pamiętać, iż w całej archidiecezji wrocławskiej, tak jak w całym kraju, zazwyczaj w tym samym czasie co kościelne, były organizowane uroczystości państwowe.

4. Aktywność gremiów partyjnych, inwigilowanie społeczeństwa

Działalność funkcjonariuszy SB i MO była ściśle powiązana z zadaniami realizowanymi przez funkcjonariuszy aparatu partyjno-państwowego. W sposób szczególny były one zaangażowane w działania, których celem było zmniejszenie liczby uczestników organizowanych przez Kościół jesiennych uroczystości milenijnych w Trzebnicy i Wrocławiu. W tym samym czasie co uroczystości kościelne, w zakładach pracy oraz w innych instytucjach organizowano zebrania, w których mieli uczestniczyć wszyscy pracownicy, bez względu na przynależność

²¹ AIPN Wr., sygn. 053/600, t. 3, *Zestawienie odbytych spotkań w związku z działaniami krypt. „Narcyz 23” z 15 X 1966 r.*, k. 104.

²² AIPN Wr., sygn. 053/600, t. 3, *Plan operacyjno-organizacyjnych przedsięwzięć Wydz. IV Służby Bezp. KW MO Wrocław po linii zapobiegania wrogim zamiarom kleru i świeckiego aktywu kościelnego, w związku z kościelnymi uroczystościami milenijnymi we Wrocławiu w dniach 9–16 X 1966 r. z 8 X 1966*, k. 124.

²³ Tamże, k. 122–124.

²⁴ APW, KW PZPR, sygn. 74/IV/131, *Ocena kazań kardynała Stefana Wyszyńskiego wygłoszonych w czasie uroczystości milenijnych we Wrocławiu i Trzebnicy w dniach 15 i 16.10.1966 r.*, k. 200.

partyjną²⁵. Istotne zadania w dyskredytowaniu Kościoła w czasie obchodów jesiennych uroczystości jubileuszowych w archidiecezji wrocławskiej przewidziano również dla podstawowych organizacji partyjnych działających w zakładach pracy. W trakcie organizowanych zebrań nawiązywano do problematyki kościelnej ze szczególnym uwzględnieniem tendencyjnej wymowy „Orędzia biskupów polskich do biskupów niemieckich” i w tym kontekście dyskutowano na temat bieżących poczynań episkopatu. Konkluzje takich zebrań były różne. Na zebraniach POP w niektórych zakładach wrocławskich („Archimedes”, „Dolmel”, „Pafawag”) robotnicy domagali się zastosowania przez władze państwowe bardziej radykalnych środków wobec organizatorów jubileuszowych uroczystości kościelnych. Natomiast uczestnicy zebrania w „Hutmenie” dystansowali się od prezentowanej im problematyki, wskazując, iż takie spotkania ograniczają ich wolność osobistą. Postawa robotników „Hutmenu” wywołała niepokój władz partyjnych. Zaniepokojenie władz partyjnych wzbudziła również postawa robotników zakładów „Volta”. Na zebranie załogi liczącej ok. 450 osób przyszło zaledwie 15 robotników²⁶. Przedmiotem szczególnej pieczy w zakładach przemysłowych były drukarnie, powielarnie oraz maszyny do pisania. Starano się nie dopuścić do ich wykorzystania na cele związane z jubileuszem kościelnym²⁷.

Normą było zintensyfikowanie inwigilacji różnych środowisk związanych z kurią wrocławską (m.in. kadry naukowej wyższych uczelni, służby zdrowia, adwokatów), a także zaangażowanych katolików pracujących w zakładach przemysłowych oraz komunikacji celem „ujawnienia ich ewentualnego oddziaływania na otoczenie, udział w uroczystościach kościelnych, procesjach, zbiorowych wyjazdach do Trzebnicy”²⁸.

W tym samym czasie co uroczystości kościelne, na uczelniach wrocławskich również organizowano spotkania ich władz ze studentami. Wnikliwej inwigilacji poddano zresztą całe środowisko studenckie ze szczególnym uwzględnieniem akademików oraz klubów studenckich, a także bursy i internaty szkół średnich²⁹. W dniach 7–14 października 1966 r. członkowie egzekutywy KW PZPR w towarzystwie przedstawicieli władz wyższych uczelni odbyli w domach akademickich 14 spotkań ze studentami wyższych uczelni. Celem tych zebrań było odciążenie studentów od uczestnictwa w uroczystościach kościelnych.

Inwigilowane było również środowisko wrocławskich taksówkarzy, którym zabroniono w dniach uroczystości w Trzebnicy wyjazdów do tego miasta³⁰.

²⁵ AP Wr., KW PZPR, sygn. 74/VII/110, *Informacja o przebiegu zebrań POP organizowanych w dniach od 7–14.10.1966 r.*, k. 41–42.

²⁶ Tamże, k. 127–128.

²⁷ AIPN Wr., sygn. 053/600, t. 3, *Plan przedsięwzięć operacyjnych Wydziału III KWMO w związku z uroczystościami kościelnymi Miłenijne Te Deum Ziem Zachodnich w dniach 9–16.10.1966 r.*, k. 5.

²⁸ Tamże, k. 2–5.

²⁹ Tamże, k. 4–6.

³⁰ AIPN Wr., sygn. 024/8161, t. 6, *Notatka rozmowy odbytej w dniu 14 X br. z arcybiskupem Bolesławem Kominkiem*, k. 153–155.

5. Antykościelna retoryka lokalnych mediów

Antykościelne działania aparatu władzy w okresie obchodów wrocławskich uroczystości milenijnych mocno wspierała również lokalna prasa, radio i telewizja. W lokalnej prasie dolnośląskiej, adresowanej do przeciętnego mieszkańca Dolnego Śląska, w latach 1965–1966 opublikowano wiele artykułów, w których starano się zdyskredytować zarówno Kościół jako instytucję, jak i doktrynę katolicką³¹. W roku 1966 środki masowego przekazu ukazywały obszerne relacje dotyczące obchodów tysiąclecia państwa polskiego, natomiast o kościelnych uroczystościach jubileuszu milenium chrztu Polski – zaledwie niewielkie wzmianki lub w ogóle o nich nie informowano. Również we wrocławskim radiu i w lokalnym programie telewizyjnym systematycznie były emitowane programy, których celem było podważanie autorytetu Kościoła katolickiego. To zadanie uwzględniał nawet cykliczny program o charakterze satyrycznym pt. „Studio z kukułką”³². Aktywność dolnośląskich mediów w tym zakresie została wysoko oceniona przez Komitet Wojewódzki PZPR we Wrocławiu³³. W związku z jubileuszem milenium chrztu Polski także on wydał wiele materiałów propagandowych, których celem było osłabienie autorytetu Kościoła. Za szczególnie haniebny należy uznać materiał informacyjny pt. *Kim była i komu służyła św. Jadwiga z Trzebnicy?* wydany we wrześniu 1966 r., niemal w przededniu uroczystości milenijnych w trzebnickiej bazylice. Skrytykowano w nim stanowisko episkopatu uznającego tę świętą za pomost umożliwiający pojednanie pomiędzy narodem polskim a niemieckim³⁴.

Mimo ostrych szykan, które władze partyjno-państwowe zastosowały wobec Kościoła wrocławskiego w związku z obchodzonym jubileuszem milenium chrztu Polski, kuria wrocławska z wielkim uznaniem odniosła się do uroczystości kościelnych organizowanych z tej okazji³⁵. Arcybiskup B. Kominek w liście pasterskim wystosowanym do wiernych Dolnego Śląska w dniu 21 października

³¹ Warto zwrócić uwagę na tytuły artykułów prasowych: np. H. MACH, *Mroki ciemnogrodu*, „Słowo Polskie” 1966, 18 marca; TENŻE, *Watykan a problem wojny nuklearnej*, „Słowo Polskie” 1965, 7 kwietnia; M. ŚWIERCZYŃSKI, ... *a z konfesjonalów zrobili budy jarmarczne*, „Słowo Polskie” 1966, 9 marca; TENŻE, *Ileż to probostw znajdziesz*, „Słowo Polskie” 1966, 5 marca.

³² K. JAWORSKA, dz. cyt., s. 405.

³³ APW, KW PZPR, sygn. 74/VII/109, *Informacja o pracy masowo-politycznej w zakresie stosunków pomiędzy państwem i kościołem, prowadzonej w okresie od stycznia do czerwca 1966 r.*, k. 54–56.

³⁴ K. KOZŁOWSKI, dz. cyt., s. 60.

³⁵ Zob. np.: AAW, sygn. IA28a⁴⁶⁵, *Milenijne Te Deum Ziem Zachodnich pod opieką św. Jadwigi i bł. Czesława, Wrocław–Trzebnica*, k. niepaginowane; AAW, sygn. IA28a⁴⁶⁵, *Obchody Millenium Wrocław–Trzebnica*, k. niepaginowane; *Ukoronowanie Matki Boskiej Bardzkiej w dniach 2 i 3 lipca 1966 r.*, „Wrocławskie Wiadomości Kościelne” 21 (1966), nr 8, s. 187; *Uroczystości w Roku Millenijnym – 1966 – z okazji 400-lecia Arcybiskupiego Seminarium Duchownego we Wrocławiu dnia 24 kwietnia 1966 roku*, „Wrocławskie Wiadomości Kościelne” 12 (1957), nr 9–10, s. 227.

1966 r. podkreślił, iż miały one charakter zarówno religijny, historyczny, jak i społecznie użyteczny. Według niego wpłynęły one na integrację lokalnej społeczności³⁶. Choć uroczystości były utrzymane w tonie religijnym, to jednak nadano im wydźwięk polityczny. Słowa wypowiedziane przez prymasa oraz innych hierarchów miały swój rezonans zarówno w kraju, jak i za granicą. W Polsce były one komentowane w oficjalnych przemówieniach najwyższych władz partyjnych oraz w wypowiedziach posłów katolickich. Wzbudzały również duże zainteresowanie polityków oraz hierarchów kościelnych w Republice Federalnej Niemiec³⁷.

* * *

Rok 1966 był znamienny w dziejach archidiecezji wrocławskiej. Zarówno samo świętowanie, jak i przygotowania do jubileuszu milenium chrztu Polski przez Kościół wrocławski zostały uznane przez władze partyjno-państwowe za działanie godzące w interes Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Tym samym zostały wykorzystane przez aparat komunistycznego państwa do realizowania nadrzędnego celu politycznego, jakim było laicyzowanie społeczeństwa polskiego poprzez dyskredytowanie Kościoła katolickiego w jego oczach. Jednocześnie przy okazji równoległych państwowych obchodów tysięcznej rocznicy państwa polskiego promowano nową ofertę ideologiczną. W okresie obchodów milenijnych w archidiecezji wrocławskiej widoczne jest ścisłe współdziałanie w zakresie realizowania tego zadania pomiędzy wszystkimi ogniwami władzy partyjno-państwowej, aparatu bezpieczeństwa, organizacjami, stowarzyszeniami, przy silnym wsparciu ze strony lokalnych mediów.

Słowa kluczowe: Wrocław, archidiecezja wrocławska, Bolesław Kominek, jubileusz, chrzest Polski

Communist Authority Towards the Celebrations of Millennium of the Baptism of Poland in Wrocław Archdiocese

This paper introduces the activities of Lower Silesian party-state authorities and security services, the purpose of which was disruption to celebrations organized in Wrocław archdiocese in the year of millennium of the baptism of Poland in 1966. The activity of mentioned authorities within this scope was compatible with guidelines of the central government. Their main task was to undermine the authority of the Catholic Church and its hierarchs with particular consideration

³⁶ S.A. BOGACZEWICZ, K. STRÓŻYNA, dz. cyt., s. 102.

³⁷ J. MANDZIUK, *Historia Kościoła katolickiego na Dolnym Śląsku*, t. 4, cz. 2 (od 1956 do 2014), Warszawa 2014, s. 212.

given to the primate Stefan Wyszyński and the archbishop of Wrocław diocese – archbishop Bolesław Kominek.

Key words: Wrocław, Wrocław archdiocese, Bolesław Kominek, jubilee, baptism of Poland

BIBLIOGRAFIA

I. Źródła

Archiwum Archidiecezji Wrocławskiej

AAW, sygn. IA28a, *Akta Nawiedzenia Obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej.*

AAW, sygn. IA28a⁴⁶⁵, *Milenijne Te Deum Ziem Zachodnich pod opieką św. Jadwigi i bł. Czesława, Wrocław–Trzebnica.*

AAW, sygn. IA28a⁴⁶⁵, *Obchody Millenium Wrocław–Trzebnica*, k. niepaginowane.

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział we Wrocławiu

AIPN Wr., sygn. 024/8161, t. 6, *Notatka rozmowy odbytej w dniu 14 X br. z arcybiskupem Bolesławem Kominkiem.*

AIPN Wr., sygn. 053/1386, *Materiały operacyjne dot. działań rozpoznawczych Wydz. II w związku z uroczystościami kościelnymi „Millenium” w październiku 1966 r.*

AIPN Wr., sygn. 053/600, t. 2, *Plan operacyjnego zabezpieczenia uroczystości kościelnych związanych z koronacją MB, organizowanych przez kler katolicki w Bardo Śl.; Uzupełnienie Wydz. IV KWMO do planu zabezpieczenia uroczystości kościelnych w Bardo Śl. w dniach 2–3.07.1966 r.*

AIPN Wr., sygn. 053/600, t. 2, *Ramowy plan; Plan zabezpieczenia imprez organizowanych przez kler w związku z Milenium.*

AIPN Wr., sygn. 053/600, t. 3, *Plan operacyjno-organizacyjnych przedsięwzięć Wydz. IV Służby Bezp. KW MO Wrocław po linii zapobiegania wrogim zamiarom kleru i świeckiego aktywu kościelnego, w związku z kościelnymi uroczystościami milenijnymi we Wrocławiu w dniach 9–16 X 1966 r. z 8 X 1966.*

AIPN Wr., sygn. 053/600, t. 3, *Plan przedsięwzięć operacyjnych Wydziału III KWMO w związku z uroczystościami kościelnymi Milenijne Te Deum Ziem Zachodnich w dniach 9–16.10.1966 r.*

AIPN Wr., sygn. 053/600, t. 3, *Zestawienie odbytych spotkań w związku z działaniami krypt. „Narcyz 23” z 15 X 1966 r.*

Archiwum Państwowe we Wrocławiu

APW, KW PZPR, sygn. 74/VII/110, *Informacja o przebiegu zebrań POP organizowanych w dniach od 7–14.10.1966 r.*

APW, KW PZPR, sygn. 74/IV/131, *Ocena kazań kardynała Stefana Wyszyńskiego wygłoszonych w czasie uroczystości milenijnych we Wrocławiu i Trzebnicy w dniach 15 i 16.10.1966 r.*

APW, KW PZPR, sygn. 74/VII/109, *Informacja o pracy masowo-politycznej w zakresie stosunków pomiędzy państwem i kościołem, prowadzonej w okresie od stycznia do czerwca 1966 r.*

APW, KW PZPR, sygn. 74/VII/110, *Kierunki pracy ideologicznej w roku obchodów 1000-lecia Państwa Polskiego*.

Prasa

MACH H., *Mroki ciemnogrodu*, „Słowo Polskie” 1966, 18 marca.

Mach H., *Watykan a problem wojny nuklearnej*, „Słowo Polskie” 1965, 7 kwietnia.

ŚWIERCZYŃSKI M., ... *a z konfesjonalów zrobili budy jarmarczne*, „Słowo Polskie” 1966, 9 marca.

ŚWIERCZYŃSKI M., *Ileż to probostw znajdziesz*, „Słowo Polskie” 1966, 5 marca.

Pisma urzędowe Kurii Wrocławskiej

Ukoronowanie Matki Boskiej Bardzkiej w dniach 2 i 3 lipca 1966 r., „Wrocławskie Wiadomości Kościelne” 21 (1966), nr 8.

Uroczystości w Roku Millenijnym – 1966 – z okazji 400-lecia Arcybiskupiego Seminarium Duchownego we Wrocławiu dnia 24 kwietnia 1966 roku, „Wrocławskie Wiadomości Kościelne” 12 (1957), nr 9–10.

II. Opracowania

BOGACZEWICZ S.A., STRÓŻYNA K., *Dolny Śląsk i Opolszczyzna*, [w:] *Milenium czy Tysiąclecie*, red. B. Noszczak, Warszawa 2006.

DĘBSKI J., *Wymowa znaków*, [w:] *Kościół na Ziemiach Zachodnich. Ćwierćwiecze polskiej organizacji kościelnej*, red. J. KRUCINA, Wrocław 1971.

DROZD J., *Obchody Tysiąclecia Chrztu Polski w 1966 roku w archidiecezji wrocławskiej*, [w:] *Millennium polskie. Walka o rząd dusz*, red. C. WILANOWSKI, Warszawa 2002.

JAWORSKA K., *Relacje między państwem a Kościołem w (archi)diecezji wrocławskiej w latach 1956–1974*, Legnica 2009.

KOWALSKI S., *Przejawy czci Matki Boskiej Częstochowskiej w okresie Wielkiej Nowenny (1957–1966) wśród wiernych archidiecezji wrocławskiej na przykładzie wybranych parafii*, „Perspectiva” 15 (2016), nr 1 (28), s. 92–127.

KOZŁOWSKI K., *Obchody Milenium w Polsce Zachodniej i Północnej*, [w:] *Stefan Kardynał Wyszyński wobec ziem Zachodnich i Północnych oraz stosunków polsko-niemieckich. W 100-lecie urodzin Prymasa Wyszyńskiego*, red. T. DZWONKOWSKI, C. OSEKOWSKI, Warszawa–Poznań–Zielona Góra 2001, s. 53–71.

MANDZIUK J., *Historia Kościoła katolickiego na Dolnym Śląsku*, t. 4, cz. 2 (od 1956 do 2014), Warszawa 2014, s. 212.

STOJKO M., *Przygotowania Służby Bezpieczeństwa do obchodów milenijnych na Dolnym Śląsku*, [w:] *Represje wobec Kościoła katolickiego na Dolnym Śląsku i Opolszczyźnie 1945–1989. Studia i materiały*, red. S. BOGACZEWICZ, S. KRZYŻANOWSKA, Wrocław 2004, s. 156–164.

SZYMANOWSKI A., *Polityka władz komunistycznych Polski wobec Kościoła rzymskokatolickiego na Dolnym Śląsku (1957–1966)*, Wrocław 2011.